

Τέχνη: Η καλλιέργεια της ευαισθησίας και της γνώσης

Στόχος του μαθήματος των καλλιτεχνικών στο δημοτικό σχολείο, όπως περιγράφεται στις οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς, είναι να προκληθεί μέσω της τέχνης «...συγκίνηση και συναισθηματική φόρτιση, δημιουργία και επικοινωνία που οδηγεί στη διαμόρφωση ειδικής γλώσσας έκφρασης μέσα από την παρατήρηση, το πείραμα και την κατάκτηση του μέσου». Ας προσθέσουμε και την καλλιέργεια της αισθητικής, η οποία είναι πολύ ευρύτερη από το μάθημα των καλλιτεχνικών.

Οι μαθητές λοιπόν δεν θα γίνουν υποχρεωτικά καλλιτέχνες. Αρκεί να αντιληφθούν τη ζωτικότητα της τέχνης, η οποία είναι ένα από τα μέσα που διαθέτουν οι άνθρωποι για να απεικονίσουν, να αντιληφθούν, να επέμβουν στον κόσμο, να εκφράσουν ιδέες και συναισθήματα. Γιατί τα έργα τέχνης, αν και βουβά, αφηγούνται πολλά και διάφορα, καθώς διασταυρώνονται με χίλια δυο θέματα της ζωής. Παρατηρώντας τα και κάνοντας συνειρμούς και μικρές έρευνες, μπορούν να πάρουν απαντήσεις σε ερωτήματα όπως: ποιος, πότε, γιατί, πώς, για ποιον έγιναν όλα αυτά και να αντιληφθούν ότι καθετί που θεωρείται σήμερα έργο τέχνης και εκτίθεται δημόσια, δημιουργήθηκε για να καλύψει ψυχικές, μεταφυσικές, αισθητικές, δηλαδή ποικίλες ανάγκες κι όχι για να μπει σ' έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο.

Τα παραπάνω ισχύουν φυσικά για όλους, αν και το παιδικό/νεανικό κοινό είναι ιδιαίτερα ευνοημένο, όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης του *Διαβάζω*. Εικαστικοί, ιστορικοί τέχνης, εκπαιδευτικοί και επιμελητές μουσείων έχουν γράψει μια πληθώρα βιβλίων αναφοράς για την κατανόηση της τέχνης, χρησιμοποιώντας ποικίλες παιδαγωγικές στρατηγικές.

Σε τι χρησιμεύει η τέχνη;

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα μπορούμε να ανατρέξουμε στο *Ο κόσμος μέσα από την τέχνη* της μουσειολόγου Βερονίκ Αντουάν-Αντερσέν (Πατάκης, 2005). Η συγγραφέας σκηνοθετεί τη ματιά του θεατή προς τα έργα τέχνης που έχουν φύγει από το εργαστήριο του καλλιτέχνη και ξεκινούν τη δεύτερη ζωή τους στο μουσείο, σε ένα χώρο φορτισμένο ιδεολογικά ανάλογα με την εποχή, την πολιτική και τη συλλεκτική mania ιδιωτών ή κρατικών φορέων. Στις σελίδες τού βιβλίου οργανώνει ένα φανταστικό μουσείο και, σχολιάζοντας διάφορα έργα, οδηγεί τον αναγνώστη να σκεφτεί για όσα βλέπει.

Σκοπός της δεν είναι να δείξει την «ωραία τέχνη» αλλά, πλησιάζοντας άλλους πολιτισμούς ή ιστορικές περιόδους, να ανοίξει το δρόμο για να καταλάβουν οι νέοι τον τρόπο με τον οποίο τα έργα μιλούσαν στο κοινό της εποχής τους. Παρακάμπτοντας την ακαδημαϊκή ανάλυση, η οποία εστιάζει αυστηρά στη γραμμική ιστορία της τέχνης, κινείται στο πλαίσιο μιας σύγχρονης παιδαγωγικής, παρόμοιας μ' εκείνη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με θέμα την προσέγγιση της τέχνης από τα παιδιά. Ο τρόπος που πλησιάζει την καλλιτεχνική δημιουργία ξεπερνά την άποψη περί του ωραίου στην τέχνη, έτσι όπως αυτή παρουσιάζεται σε μεγάλες περιοδικές εκθέσεις στις πινακοθήκες του κόσμου και όπου ό,τι παρουσιάζεται θεωρείται μοναδικό και υπέροχο.

Φανταστική πινακοθήκη οργανώνει και η Μαρί Σελιέ στο *Ζωγραφική, πες μου τα μυστικά σου* (Μεταίχμιο, 2006). Η Σελιέ σχολιάζει συνειρμικά τους πίνακες, υπογραμμίζοντας παράλληλα όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με την τεχνοτροπία, την κοινωνία, τα καλλιτεχνικά ρεύματα κ.ά. Η προσέγγιση και των δύο φαίνεται αυθαίρετη, αφού τα έργα που προβάλλουν είναι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Πράγματι, με τη διαφορά όμως ότι δίνουν ερεθίσματα για προσωπικές αναζητήσεις.

Επίσης: *Εισαγωγή στην τέχνη*, Rosie Dickins - Mari Griffith (Άγκυρα, 2005)

Μονογραφίες καλλιτεχνών

Σ' αυτήν την ενότητα παρουσιάζουμε δύο τύπους βιβλίων που επίσης ανήκουν στην κατηγορία των βιβλίων γνώσεων. Η Φίλια Δενδρινού, στα βιβλία της σειράς «Η τέχνη σαν παραμύθι» (Λιβάνης, 2007), τοποθετεί ζωγράφους και έργα μέσα σε μια λογοτεχνική αφήγηση. Η συγγραφέας διάλεξε καλλιτέχνες όπως ο **Χουάν Μιρό** με *Το θαλάσσιο τσίρκο*, ο **Πάουλ Κλέε** με *Το νυσταγμένο φεγγάρι*, ο **Μαρκ Σαγκάλ**, *Ο ακροβάτης του ονείρου* και κινήματα όπως ο ιμπρεσιονισμός στο *Αγαπημένο μου ημερολόγιο* και το *Ο κηπουρός της φύσης* για τους ναΐφ, επειδή, όπως γράφει, «...αναζήτησαν την παιδικότητα στον τρόπο που ζωγράρισαν...» και θεωρεί ότι «...βρίσκονται πιο κοντά στο παιδικό κοινό». Οι ιστορίες, γραμμένες σε διάφορα στυλ, ποιητικές, λίγο σουρεαλιστικές, ημερολογιακές καταγραφές, παραμυθώδεις, συχνά να παιδίζουν λίγο αδέξια, υποταγμένες ίσως στα ίδια τα έργα και εικονογραφούνται με πίνακες και λεπτομέρειες πινάκων. Στην ουσία πρόκειται για διδακτικές ιστορίες που φιλοδοξούν αφενός να τέρψουν και αφετέρου να προτείνουν στα μικρά παιδιά ιδέες για το πώς να διαβάζουν με το μυαλό έναν πίνακα. Οι δραστηριότητες στις τελευταίες σελίδες σπρώχνουν τους μικρούς αναγνώστες να εκφράσουν τη δική τους εκδοχή για όσα είδαν. Τα βιογραφικά των καλλιτεχνών είναι πυκνογραμμένα και σε αναντιστοιχία με την ηλικία των αναγνωστών για την οποία γράφτηκαν. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι μονογραφίες καλλιτεχνών που οδηγούν σε παιχνίδι, όπως τα βιβλία *Η τέχνη του Λεονάρντο* και *Οι τοιχογραφίες του Τζότο* των Ζιρανντέ - Μερλώ-Ποντύ - Σαλάς. Οι συγγραφείς, μετά από μια σύντομη εισαγωγή για τη ζωή και την εποχή του ζωγράφου, καλούν τους αναγνώστες/θεατές να λύσουν μέσα από την παρατήρηση τους γρίφους των έργων και να βρουν τα μυστικά του καλλιτέχνη. Πιο προχωρημένο, με εικόνες που ξεπετιούνται από τις σελίδες, το *Tsoclis, ο Άγιος Γεώργιος και ο Πύθωνας*, της Κατερίνας Ζαχαροπούλου, το οποίο βασίζεται σε έναν πίνακα και μια κατασκευή του καλλιτέχνη (όλα από τις εκδόσεις Καστανιώτη, 1996).

Γράμματα, λέξεις, αριθμοί: Παιχνιδίσματα για μικρά παιδιά

Συχνά η προσέγγιση της τέχνης στηρίζεται σε απλές ιδέες που δεν στερούνται καθόλου παιδαγωγικής άποψης!

Οι *Λαβύρινθοι* του Philippe Mignon (Αερόστατο, 2008) είναι ένα βιβλίο-παιχνίδι με 24 λαβυρίνθους διαφόρων εποχών, πολιτισμών και τεχνοτροπιών, έναν για κάθε γράμμα του

αλφαβήτου, που συνοδεύονται από μικρά ποιήματα με αναφορές και στοιχεία για το υπόβαθρο (μυθικό, ιστορικό κ.λπ.) του καθένα απ' αυτούς. Οι αναγνώστες, προσπαθώντας να βρουν την έξοδο, αντιλαμβάνονται τον τρόπο με τον οποίο η τέχνη, αλλά και η ιστορία, η θρησκεία και η αρχιτεκτονική έδωσαν μορφή σε έναν τόσο παλιό κι αγαπημένο μύθο.

Σε παράλληλη ανάγνωση προτείνουμε το *Αλφαβητάρι για μικρά και μεγάλα παιδιά* (Μεταίχμιο, 2008), στο οποίο ο ποιητής Χάρης Βλαβιανός σχολιάζει σ' έμμετρο λόγο πίνακες του Νίκου Εγγονόπουλου, αντλώντας την έμπνευσή του από κάποια λέξη που εικονίζεται στον πίνακα.

Στο παζάρι με τα ζώα, Στην κατσαρόλα με τα χρώματα, Ένα απίθανο βιβλίο της ομάδας Locus Athens, σε κείμενα Άλκηστης Χαλικιά (Καλειδοσκόπιο, 2010 και 2007). Εδώ επιχειρήθηκε ένας πειραματισμός στην παρουσίαση έργων ελληνικής ζωγραφικής, όπου παιδιά κι ενήλικοι κουβέντιασαν και δημιούργησαν τα κείμενα που συνοδεύουν τους πίνακες. Αν παρακάμψουμε το γεγονός ότι οι σελίδες μοιάζουν με δειγματολόγιο γραφιστικής, τότε, ναι, μπορούμε να αξιοποιήσουμε με παιδικές ομάδες την προσέγγιση που προτείνεται.

Με οδηγό το βιβλίο *1, 2, 3, Οι αριθμοί της Εθνικής Πινακοθήκης* (Παπαδόπουλος, 2007), η Ελένη Γερουλάνου επιλέγει έργα και καλεί τους μικρούς να κάνουν μια βόλτα στις αίθουσες της Εθνικής Πινακοθήκης για να παίξουν με τους αριθμούς που κρύβουν οι ζωγράφοι στους πίνακές τους.

Η λογοτεχνία στην υπηρεσία της τέχνης ή το αντίστροφο;

Εξαρτάται από το τι ενδιαφέρει τον αναγνώστη. Είτε έτσι είτε αλλιώς, καλλιτέχνες και έργα δίνουν την πρώτη ύλη για νεανικά μυθιστορήματα μυστηρίου και περιπέτειας. *Στα ίχνη του Βερμέερ*, της Blue Balliett (Μοντέρνοι Καιροί), οι ήρωες, ένα κορίτσι κι ένα αγόρι που ασχολείται με το μαθηματικό παιχνίδι των πεντόμινο, ψάχνουν έναν χαμένο πίνακα του φλαμανδού ζωγράφου. Ο Τόμας Μπρεζίνα στα μυθιστορήματα *Ποιος μπορεί να σώσει το θησαυρό του Βίνσεντ;* και *Ποιος μπορεί να σπάσει τον κώδικα του Λεονάρντο Ντα Βίντσι;* (Ελληνικά Γράμματα) μπαίνει με τους αναγνώστες στο Μουσείο της Περιπέτειας και, μέχρι να βρεθεί η λύση, τους έχει παρουσιάσει τεχνηέντως όλα όσα αφορούν τη ζωή και την τέχνη των δύο ζωγράφων. Σ' αυτά τα πολυεπίπεδα μυθιστορήματα οι αναγνώστες συναντούν εμπόρους τέχνης, ανθρώπους των μουσείων, εκβιαστές και, τελικά, μπαίνουν μαλακά, χωρίς να το καταλάβουν, στην ουσία των ζητημάτων που θέτει η τέχνη στο σύγχρονο κόσμο. Είναι κι αυτός ένας συναρπαστικός τρόπος να πλησιάσουμε την τέχνη και παράλληλα να απολαύσουμε καλογραμμένα μυθιστορήματα.

Μαρίζα Ντεκάστρο